

5 april 2005

Tekst voor magazine van Uitgeverij het Spectrum, ook te plaatsen op mijn website

Jan Hulstijn, hoogleraar tweede-taalverwerving aan de Universiteit van Amsterdam
Homepage: <http://cf.hum.uva.nl/ett/hulstijn.htm>

Drie suggesties voor nóg beter vreemde-talenonderwijs

Het vreemde-talenonderwijs in Nederland staat op een hoog niveau. Toch kan het nog beter. Hieronder noem ik drie aandachtspunten voor leergangauteurs en leerkrachten.

Schep mogelijkheden voor succesbeleving

Een taal leren kost veel tijd en moeite. Elke leerder verliest wel eens de moed. Daarom moet de leergang kansen bieden voor succesbeleving. Het is zeker niet motiverend wanneer je als beginner al afgestraft wordt op vormfouten. *Voor beginners moeten daarom lage doelen gekozen worden wat betreft de correctheid van de taalproductie in spreektaken.* Verder is een gestructureerde opbouw nodig. Elk volgende hoofdstuk mag niet meer dan een kleine stap verder gaan dan het vorige. Dit geldt vooral voor woorden en grammatica, maar ook voor de snelheid en duidelijkheid waarmee de luisterteksten zijn ingesproken. “Gooi ze maar in het water dan leren ze wel zwemmen” is voor bijna niemand een geschikte methode. Een *uitgekiende leergangopbouw* met kleine stappen is vereist op taalkundige, taalpsychologische, en leerpsychologische gronden én ...omdat de kans op succesbeleving dan het grootst is.

Geef ook luister- en leesteksten die géén nieuwe woorden of structuren bevatten

Vanzelfsprekend bevat elk hoofdstuk luister- en leesteksten die een stapje moeilijker zijn dan die in het vorige hoofdstuk. Maar er moeten ook luister- en leesteksten zijn die wat woordenschat en grammatica betreft juist *geen* nieuwe elementen bevatten. Zulke teksten zijn belangrijk om te komen tot de automatische verwerking van de eerder aangeboden woorden en structuren. Dat je kunt begrijpen wat er gezegd wordt of wat er geschreven staat, betekent dat je de woorden en structuren vrijwel automatisch kunt verwerken. Je hoeft dan je aandacht alleen te richten op de inhoud (net als in je moedertaal). Dit is vooral het geval bij het verstaan van gesproken taal want het is de spreker die het tempo bepaalt en jij als luisteraar moet de spreker maar zien bij te benen. Maar ook bij het lezen gaat het om snelheid. Als je te langzaam woord-voor-woord leest (bijvoorbeeld een krantenbericht), weet je aan het eind niet meer wat er in het begin stond. Verder zijn luister- en leestaken waar in principe geen nieuwe woorden in zitten van belang voor het verankeren van woorden in het geheugen. Een oude vuistregel is dat je een nieuw woord het beste leert door het zeven keer (binnen niet al te lange tijd) in telkens een andere context tegen te komen.

Naar mijn mening is automatisering (bij het lezen en luisteren) een onderbelicht element in veel leergangen. Veel naar de radio luisteren, TV kijken, en boeken, kranten en tijdschriften lezen is natuurlijk nuttig en wenselijk maar het taalaanbod van die media bevat ook onbekende woorden die het versta- en leesproces telkens tot stilstand brengen. Beginners zowel als gevorderden hebben daarom óók luister- en leesteksten nodig die geen of nauwelijks nieuwe woorden en structuren bevatten. En het is niet voldoende om zo'n luistertekst slechts één keer te beluisteren. De eerste keer kan de tekst beluisterd worden (zonder de gedrukte tekst erbij) met als doel de inhoud te begrijpen. Daarna kan de tekst meerdere malen beluisterd worden (met de gedrukte tekst erbij) met het doel elk woord in de klankstroom te verstaan. Veel docenten vinden dit een overdreven eis. Maar dat is het niet. Als de ene Nederlander tegen de andere zegt 'daweeknie' dan is de ander wel degelijk in staat de uiting

compleet en moeiteloos te verstaan en, desgewenst, woord-voor-woord te herhalen: 'dat weet ik niet'. Tweede-taalleerders moeten leren zulke gewone uitingen net zo moeiteloos te verstaan. Daarvoor is herhaald luisteren naar luisterteksten nodig, met de tekst erbij (zie de literatuur genoemd onder aan deze tekst).

Grammatica: leg de nadruk meer op het leren van vormen in context dan op het leren van regels en rijtjes

Het zou mooi zijn als mensen na de puberteit een vreemde taal net zo makkelijk konden leren als vóór die tijd, zonder grammatica-onderwijs. Maar helaas is een volledig 'natuurlijke methode' voor bijna niemand een reële optie. Dat zou bij wijze van spreken betekenen dat je op z'n minst een jaar lang zou moeten wonen bij een gezin in het land waar de taal gesproken wordt. Grammatica verdient dus zonder twijfel een plaats in het vreemde-talenonderwijs. Maar daarmee is nog lang niet alles gezegd.

Slechts een deel van de vormverschijnselen die de leerlingen onder de knie moeten krijgen, zijn te beschrijven met algemeen geldige regels. Alleen in die gevallen zijn regels nuttig. Een groot deel van de leerlast wordt echter gevormd door de morfologie. In de morfologie kom je maar weinig regels tegen die geen uitzonderingen hebben. In de meeste gevallen moet je gewoon per woord leren wat de buigingsvormen en combinatiemogelijkheden ervan zijn en schiet je met regels niet veel op. Neem bijvoorbeeld de indeling van de werkwoorden in het Frans. Er zijn enkele 'regelmatige' hoofdklassen plus nog een klasse van onregelmatige werkwoorden. Er is niets op tegen die indeling te laten zien en zo te illustreren dat er groepen werkwoorden zijn die op dezelfde manier verbogen worden. Maar met die informatie ben je er als leerling nog niet. De *echte* leerlast zit hem erin dat je vervolgens voor *elk* werkwoord moet leren hoe het verbogen wordt. En dat leer je weer het best door die vormen in meerdere contexten tegen te komen. Nog een voorbeeld: Om te weten wat het meervoud is van een naamwoord in het Duits, om te weten of een naamwoord mannelijk, vrouwelijk of onzijdig is, om te weten wat de verleden tijd is van een werkwoord, om te weten dat je de vierde naamval moet gebruiken bij het werkwoord *fragen* (*Ich frage dich*), dat zijn allemaal weetjes waar kennis van grammaticaregels niet veel bij helpt.

In de moderne taalwetenschap zijn veel oude scheidslijnen tussen woordenschat en grammatica weggevallen. Tegelijkertijd heeft het taalkundig-statistische onderzoek aan invloed gewonnen. Met behulp van krachtige computerprogramma's kan bepaald worden hoe vaak bepaalde vormen voorkomen, in welke contexten, en in welke communicatieve situaties. Dan blijkt bijvoorbeeld dat het meervoud van een naamwoord niet altijd even vaak voorkomt als het enkelvoud en niet altijd in dezelfde contexten. In een groentenwinkel bijvoorbeeld, staan de artikelen eerder in het meervoud dan in het enkelvoud vermeld. Het leren van regelmatige en onregelmatige meervoudvormen kun je dus goed doen in zo'n context: *Die Nüsse sind teuer; die Äpfel sind billig*. Maar als je iemand vraagt of hij zin heeft in een appel, zul je eerder de enkelvoudsvorm gebruiken: *Möchtest du einen Apfel?* Of neem de vormen van het werkwoord *sterben*. De derde-persoonsvormen komen vaker voor dan de tweede persoon. Wanneer zeg je nou *du stirbst* of *du starbst*? Maar *starben* is weer gewoon in een bericht of verslag: *Die Patienten starben innerhalb von drei Monaten*. Voor het vreemde-talenonderwijs betekent dit dat het leren van rijtjes (*je prends, tu prends, il prend, nous prenons, vous prenez, ils prennent; to take, took, taken; Apfel- Äpfel, Nuss- Nüsse*) minder nuttig is dan lange tijd werd aangenomen. In plaats daarvan moeten leerlingen vormen (van naamwoorden, werkwoorden e.d.) 'horizontaal' oefenen (en vooral die vormen die vaak voorkomen – dus niet per se alle vormen). In het vreemde-talenonderwijs is er dus wel aandacht voor grammaticale correctheid maar het oefenen van verticale rijtjes kan grotendeels vervangen worden door het oefenen van afzonderlijke vormen in passende contexten.

Literatuur

- Hulstijn, J.H. (te verschijnen). Impliciete en expliciete taalverwerving. Bundel aangeboden aan Prof. B. Sciarone bij diens afscheid van de Technische Universiteit Delft in 2004.
- Hulstijn, J.H. (2004). Oefenen in woord-voor-woord verstaan als vorm van impliciet leren. In B. Bossers (red.), *Vakwerk! Achtergronden van de NT2-lespraktijk* (pp. 43-50). Amsterdam: Beroepsereniging NT2.
- Hulstijn, J.H. (2003). Connectionist models of language processing and the development of multimedia software for listening comprehension. *Computer Assisted Language Learning*, 16, 413-425.